

**Справа «Ван дер Вен, Лорсе та інші проти Нідерландів»
(Van der Ven, Lorse and Others v. Netherlands)**

**50901/99 Van der Ven v. the Netherlands
52750/99 Lorse and Others v. the Netherlands**

У рішенні, ухваленому 4 лютого 2003 року у справі *«Ван дер Вен, Лорсе та інші проти Нідерландів»*, Суд стосовно справи Ван дер Вена постановив, що:

- мало місце порушення ст. 3 Конвенції щодо заборони нелюдського чи такого, що принижує людську гідність, поводження;
- не було порушення ст. 8 Конвенції щодо права на повагу до приватного життя.

Стосовно справи Лорсе та інших Суд постановив, що: мало місце порушення ст. 3 Конвенції щодо п. Лорсе;

- не було порушено ст. 3 Конвенції стосовно інших заявників;
- не було порушено ст. 8 Конвенції; не було порушено ст. 13 Конвенції. Відповідно до ст. 41 Конвенції,

Суд призначив сплатити п. Ван дер Вену 3 000 євро і п. Лорсе 453 євро як компенсацію моральної шкоди та 2 195 євро п. Лорсе у відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Заявники – Франциско Корнелі Ван дер Вен, 1949 р. н., Якобс Лорсе, 1945 р. н., дружина п. Лорсе, Евердіна Лорсе-Квінт, 1961 р. н, троє їхніх спільних дітей та четверо дітей п. Лорсе від іншої жінки – є громадянами Нідерландів. У даний час п. Ван дер Вен та п. Лорсе перебувають у в'язницях м. Маастріхт та м. Дордрехт відповідно, інші ж заявники проживають у м. Маастріхт та м. Роттердам.

Справи стосуються фактів поводження із п. Ван дер Веном та п. Лорсе під час тримання їх в установах особливої безпеки (УОБ), які є частиною пенітенціарного комплексу у м. Вухт (Нідерланди). П. Лорсе був особою, котрій було призначено відбути найдовший термін в умовах режиму найвищої безпеки.

П. Ван дер Вена затримали 11 вересня 1995 року, а 29 жовтня 1999 року його було поміщено в УОБ. П. Лорсе було взято під варту 24 липня 1994 року. Згодом термін його перебування під вартою було продовжено. 27 вересня 1994 року п. Лорсе було тимчасово поміщено до УОБ тимчасового тримання, а 30 червня 1998 року переведено до УОБ звичайного режиму.

Заявники скаржилися, зокрема, на брак міжособистісних контактів в УОБ: побачення могли мати місце лише у відведених місцях зі скляною перегородкою; відкриті побачення, тобто «безпосередні зустрічі поза скляною перегородкою», дозволялись лише раз на місяць поміж подружжям, батьками та дітьми, а єдиним фізичним контактом, який не заборонявся, було потискання рук на початку та наприкінці зустрічі.

Затримані підлягали освідуванню перед зустрічами так само, як і перед прийомами у лікаря, перукаря, дантиста. Окрім цього, вони піддавались щотижневому освідуванню, зокрема повинні були проходити анальне обстеження навіть тоді, коли не мали зовнішніх контактів протягом попереднього тижня.

Заявники стверджували, що такий режим негативно вплинув на їхній психологічний стан. Психолог, котрий оглядав п. Ван дер Вена, описав його стан як «стан готовності до вчинення актів відчаю». У висновку психолога далі зазначалося, що поведінка п. Ван дер Вена значно поліпшилась протягом короткого терміну перебування у клініці психіатричного спостереження. У висновку психолога стосовно п. Лорсе йшлося про те, що пацієнт страждав на глибоку внутрішню ізоляцію, а також що його поведінка свідчила про розлад пам'яті й орієнтації та поступове загострення депресії.

Судовий розгляд кримінальної справи проти п. Ван дер Вена за обвинуваченням його у вбивстві, навмисному вбивстві, зґвалтуванні, збуті наркотиків завершився 27 березня 2002 року. Його було засуджено до 15 років позбавлення волі. П. Лорсе було засуджено за незаконні дії із наркотичними засобами та зброєю до 12 років позбавлення волі та до штрафу у розмірі 1 000 000 голандських гульденів. Остаточне рішення у його справі було ухвалено 30 червня 1998 року за підсумками апеляційного розгляду. Відповідно до вказаного рішення термін ув'язнення було збільшено до 15 років позбавлення волі. Апеляційній інстанції стало відомо про те, що п. Лорсе було засуджено кримінальним судом Бельгії до 6 років позбавлення волі за вчинення незаконних дій з наркотичними засобами, проте відповідна справа ще й досі перебуває на стадії перегляду у вищій інстанції.

Зміст рішення Суду

Заявники стверджували, що застосування до них специфічного режиму, запровадженого в УОБ, порушувало вимоги ст. 3 та ст. 8 Конвенції. В обґрунтування своїх скарг вони також покликалися на порушення ст. 13 Конвенції.

Суд зазначив, що протягом часу тримання в УОБ п. Ван дер Вена і п. Лорсе було піддано вкрай суворим заходам безпеки. Суд звернув увагу на те, що зовнішні контакти заявників були суворо обмежені. Проте Суд не погодився із заявниками у тому, що їх було піддано цілковитій соціальній ізоляції. Заявників було поміщено до УОБ, оскільки національні суди вирішили, що існує висока імовірність того, що заявники можуть вчинити спробу втечі із установи менш суворого режиму. Відтак, національні інстанції зважали на те, що у випадку втечі виникла б загроза вчинення заявниками жорстоких злочинів. Зважаючи на тяжкість злочинів, у вчиненні яких заявників було звинувачено і за які згодом засуджено, Суд погодився із вказаним рішенням національних судів.

Суд взяв до уваги висновки психологів, що були подані заявниками, а також доповідь Комітету із запобігання катуванню, який на підставі візиту до в'язниці у листопаді 1997 року ухвалив висновок, у якому, зокрема, вказувалося, що «режим, запроваджений в УОБ та УОБ тимчасового тримання, можна вважати таким, що дорівнює нелюдському поводженню. Застосування такого режиму до осіб, котрі кваліфіковані як небезпечні злочинці, цілком імовірно зробить їх ще більш небезпечними». Суд не знайшов підстав не погодитись із тим, що ситуація в УОБ була складною, і що особливе занепокоєння викликали випадки, коли затриманих осіб піддавали режимним заходам упродовж тривалого часу.

Суд був вражений тим фактом, що процедура освідчування повторювалася щотижня на додачу до усіх інших суворих заходів безпеки, які застосовувались до заявників. З огляду на той факт, що відповідним внутрішньодержавним органам було добре відомо про те, що заявники потерпали від серйозних труднощів, намагаючись витримати режим, і беручи до уваги те, що жодного разу нічого неналежного не було виявлено під час освідчування заявників, Суд дійшов висновку, що систематична процедура освідчування заявників вимагала більше підстав для свого виправдання, аніж ті, на які покликався Уряд.

Суд вказав, що в умовах, коли заявників щоразу піддавали великій кількості різноманітних заходів безпеки за відсутності очевидної потреби у цьому, процедура щотижневого освідчування заявників, котра застосовувалась до п. Ван дер Вена протягом майже трьох з половиною років та до п. Лорсе понад шість років, принижувала їхню людську гідність і, вочевидь, породжувала у них психічні страждання та відчуття власної нікчемності. Відтак, Суд постановив, що регулярні освідчування у поєднанні з іншими суворими заходами безпеки, які застосовувались до п. Ван дер Вена та п. Лорсе, були за своєю суттю нелюдським та таким, що принижувало їх людську гідність, поводженням.

Хоча Суд узяв до уваги той факт, що візити до п. Лорсе інших заявників могли викликати у останніх емоційні розлади, він все ж таки вирішив, що характер ситуацій, з якими зіштовхувалась родина п. Лорсе, не відповідав тому, який є необхідним для визнання факту нелюдського чи такого, що принижує людську гідність, поводження у сенсі ст. 3

Конвенції. Тому Суд постановив, що стосовно інших заявників ст. 3 Конвенції порушена не була.

Суд зазначив, що заявників було поміщено саме в УОБ, оскільки відповідні органи вважали, що існує висока імовірність того, що заявники спробують утекти. Суд розумів, що органи влади повинні були зважати на те, що втеча заявників була серйозним ризиком для суспільства. Заходи безпеки були запроваджені саме з метою запобігання втечі. Встановивши, що обмеження права заявників на повагу до їх приватного та сімейного життя відповідали законній меті та не виходили за межі необхідного у демократичному суспільстві, Суд постановив, що ані у справі п. Ван дер Вена, ані у справі п. Лорсе порушення ст. 8 Конвенції не було.

Суд зазначив, що рішення про тримання п. Лорсе в УОБ переглядалося кожних 6 місяців. Матеріали справи вказували, що ще до ухвалення рішення про продовження тримання заявника в УОБ п. Лорсе кілька разів звертався до Пенітенціарного центру з тим, аби спеціалісти цього Центру вивчили можливі психічні наслідки для заявника від продовження перебування в УОБ. П. Лорсе мав правову можливість оскаржити рішення про продовження терміну перебування його в УОБ. Із рішень Апеляційної ради у справі заявника випливало, що Рада не лише оцінила ризики і наслідки можливої втечі заявника, але й дослідила справу на предмет існування будь-яких обставин, що свідчили б проти продовження терміну перебування заявника в УОБ. Отже, вона всебічно зважила інтереси усіх зацікавлених сторін. Відтак, інтереси членів сім'ї п. Лорсе також були взяті до уваги. Рішення від 16 березня 2000 року чітко вказувало на те, що Апеляційна рада зважала на психічний стан заявника. Суд відзначив як позитивне те, що Апеляційна рада таки розглянула скарги заявника щодо можливих шкідливих наслідків продовження тримання в УОБ для п. Лорсе та інших заявників і на підставі розгляду постановила своє рішення. Далі Суд зазначив, що Апеляційна рада була повноважною ухвалювати рішення обов'язкового характеру. Якщо б вона вирішила, що термін перебування п. Лорсе в УОБ не може бути продовжено, вона мала достатньо повноважень, щоб скасувати відповідне рішення суду для ухвалення нового рішення, що в дійсності й сталося. Окрім цього, Апеляційна рада могла анулювати рішення суду або постановити, що її рішення замінює рішення, яке було оскаржене.

Поряд із цим, заявникам надавалась можливість порушити питання про відповідність застосованого до них режиму ст. 3 Конвенції. Така заява могла призвести до того, що відповідні органи було б зобов'язано змінити умови тримання п. Лорсе.

Беручи до уваги те, що поняття «засобу» у контексті ст. 13 Конвенції не означає засіб, що має привести до позитивного вирішення скарги особи, а передбачає лише існування доступної можливості звернення до установи, яка повноважна вирішувати скаргу по суті, Суд постановив, що провадження, котре мало місце в Апеляційній раді щодо справи п. Лорсе, та існування поряд із цим правової можливості порушити питання про відповідність режиму вимогам ст. 13 Конвенції забезпечували заявникові ефективний засіб захисту. А тому порушення ст. 13 Конвенції не було.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України О. О. Бекетовим, Р. М. Москалем, Н. П. Ничай, М. Ю. Пришляк, Т. І. Пашуком, М. Б. Рісним, А.-М. Я. Хом'як.